

CRKVA SUSRETA ILI CRKVA SUKOBA?

Dr Marijan Valković

Ovako zaoštren naslov izaziva, to više što je emocionalno obojen te unaprijed određuje simpatije ili antipatije. Ukoliko se možda ne radi o konstitutivnim razbijačima i prevratnicima, ako takvih ima, komu „susret” (kontakt) nije vrijednosno draži od „sukoba” (konflikta)? Tako se čini da je rješenje već dano, iako u obliku pitanja. No, tako uopćen odgovor malo pomaže u konkretnom životu, gdje granice nisu uvijek jasne, pa često ne znamo da li je neki sukob pozitivne ili negativne naravi, vodi li susretu ili ga razbija. Zato smo prisiljeni da se potanje pozabavimo ovom problematikom, to više što smo uvjereni da o ispravnoj perspektivi rješavanja ovisi – ljudski govoreći – sudbina današnje Crkve, a također i svijeta, jer na kraju isti problem muči i Crkvu i svijet. Tako ćemo težnje i teškoće današnje Crkve vidjeti u širem okviru svijeta, kojemu je ona „sakrament”, kako se to danas voli ponavljati.

SVIJET U PROCIJEPU INTEGRATIVNIH I DEZINTEGRATIVNIH SILA

Već iz dosadašnjeg iskustva mogli bismo zaključiti, a i sociologija sutrašnjice nam to predskazuje, da će sutra glavni čovjekovi problemi biti društvene naravi, tj. bit će potrebni golemi naponi da se međuljudski odnosi uredi na doista human način. Dakako da će uvijek ostati ona čovjekova „vječna” pitanja – tako vjerujemo usprkos Freudu i tolikim drugima – ali ovdje je više govor u vremenitom i kulturno-sociološkom ključu. Čovjek ranih primitivnih kultura morao je prvenstveno paziti da se očuva od divlje i neobuzdane sile prirode. Čovjek visokoznanstvene i tehničke civilizacije bori se s problemima koje sam stvara „manipulirajući” prirodom, dok će čovjek „post-tehničke” ili „post-industrijske” civilizacije biti sam sebi glavni problem, i u psihološkom i u sociološkom pogledu.¹ Tako će ti problemi sve više dolaziti u prvi plan te će glavna briga biti kako se razviti u zrelu i normalnu osobu i kako živjeti u „zdravom” društvu, što se uzajamno uvjetuje.

¹ D. BELL, *The Coming of Post-Industrial Society*, New York 1973; R. RIHTA (izd.), *Civilizacija na raskršću*, Beograd 1972.

Čovjek je tijekom cijele svoje povijesti osjećao tu napetost između svojih integrativnih i dezintegrativnih sklonosti. Pri tom se uočavaju dvije vrste pojava u raznim stupnjevima i nijansama, najčešće ispremišane i u sukobu. S jedne strane imamo sve one pojave koje odgovaraju mirnom stanju i razvoju čovjeka i društva, a s druge strane imamo pojave koje su u znaku traganja i lomova, koje se ne pomiruju s postojećim stanjem. Pod izrazom „susret” ili „kontakt” podrazumijevamo sve one čimbenike i pojave koje vode cjelini i zaokruženosti osobe i društva. Na individualnom području govorimo o „integraciji ličnosti” i o „personalizaciji”. Ovaj individualno-osobni aspekt puštamo po strani, iako je on usko spojen s društvenim aspektima. O njemu postoji obilna psihološka literatura. Nama je ovdje više stalo do „socijalizacije” i „integracije društva”. I na jednom i na drugom području iskrsava pojam „sukoba” ili „konflikta” koji tu ima važnu ulogu. Moderna sociološka analiza dala je tom pojmu središnje mjesto u svom istraživanju društvene dinamike, osobito nakon pionirskog rada Georga Simmela² i brojnih istraživanja u novije vrijeme (R. Dahrendorf, W. Kellner, L. A. Coser i drugi). Mogući su raznovrsni sukobi: osobni, grupni, narodni, međunarodni, vjerski, klasni, rasni, ekonomski, politički, idejni, sukobi među generacijama, među spolovima itd. U istraživanju i vrednovanju (i sociolozi, na kraju, „vrednuju” makar teoretski zastupali neutralno gledište) ovih pojava, autori se uglavnom svrstavaju u dvije skupine, od kojih jedna prvenstveno gleda kroz optiku integracije i harmonije društva, dok druga ističe sukob ili konflikt kao pokretačku snagu društvenog razvoja. Prvo gledište zastupa tzv. „strukturalno-funkcionalna” škola u sociologiji, koja nakon svojih preteča (H. Spencer, E. Durkheim, B. Malinowski, A. Radcliffe-Brown) danas ima svoje zastupnike većinom u Americi (R. K. Merton, K. Davis i, osobito, Talcott Parsons). Ovoj se skupini često prigovara da je po tendenciji konzervativna, jer postojeći poredak uzima kao referencijsku točku za svoje zaključke. Mnogi drugi autori, poput Dahrendorfa i ostalih, vole isticati upravo pozitivnu stranu društvenih sukoba, iako ne onako ideološki i monokauzalno kako će to biti većinom u marksizmu. Autori marksističke orijentacije uzimaju konflikt kao motor društvenih promjena. Marksistički ideološki arsenal sav je vezan uz pojam društvenog konflikta i društvene proturječnosti (eksploatacija, klasa, klasna borba itd).

Promatrajući bez ekstremnih pozicija društvenu stvarnost, možemo zaključiti da ona sadrži i jedne i druge elemente društvene dinamike. Čak i kad ne bi bilo izrazito negativnih i štetnih pojava društvenih sukoba (nasilje, rat itd), stanoviti oblici sukoba bili bi uvijek prisutni u ljudskom društvu, budući da su izraz dvaju temeljnih procesa u društvenom životu: procesa „društvene kontrole” i procesa „inovacije”.³ Gledano i u svjetlu povijesti i na temelju socioloških podataka, ljudsko se društvo neda zamisliti bez obiju komponenata, ako imamo pred očima konkretno ljudsko društvo a ne utopijsku ili eshatološku projekciju društva. U pitanju je dakle *kvaliteta* društvenih sukoba i, što je također važno, njihov intenzitet.

2 G. SIMMEL, *Soziologie*, Leipzig 1908.

3 J. LALOUX, *Uvod u sociologiju religije*, Zagreb 1970, str. 65-70.

POVIJESNI I KULTURNI OKVIR

U povijesti ljudskog roda i ljudske kulture nalazimo integrativne procese koji su navodili ljude na zblizavanje i komuniciranje. Tu djeluje mnogo čimbenika: rodbinske veze, trgovinske i općenito gospodarske, narodne itd. Sociolog Durkheim vidio je u religiji najjači faktor društvene integracije. U tome je, po njemu, bit religije. U suvremenoj civilizaciji znanost i tehnika imale su važnu ulogu u približavanju i povezivanju ljudskog roda. Danas govorimo o svjetskoj ili planetarnoj civilizaciji sa stanovitim zajedničkim oznakama, unatoč vjerskim, političkim, narodnim i drugim razlikama. Ljudski je rod mnogo napredovao u osjećanju jedinstva na mnogim razinama. Sve više rastu brojne institucije koje to jedinstvo promiču i osiguravaju. Razne međunarodne organizacije i međunarodni ugovori vidljivi su znak te težnje za što većim jedinstvom.

No, ne smijemo zaboraviti ni naličje tih ohrabrujućih znakova. Dezintegrativne sile su vrlo jake, pa nerijetko izgleda da pesimisti imaju pravo. Dodu krizni momenti kad izgleda da su razorne sile jače od onih konstruktivnih. Na zalazu stare grčko-rimske civilizacije, Augustin je u svom djelu *De civitate Dei* razmišljao o uzrocima tog rasula. Njegova slika ljudskog društva bila je veoma pesimistična. Analiza čovjekova djelovanja navela ga je da s jedne strane više istakne moć i djelovanje grijeha, a s druge da izlaz i spasenje ugleda u milosti Kristovoj. Gledajući ljudski, on na horizontu nije vidio rješenja.

Danas proživljavamo promjenu kulturne epohe, po svoj prilici dublju i svestraniju od one koju je proživljavao sv. Augustin. I danas kao da više dolaze do izražaja dezintegrativne sile — tako se nekima čini — pa se pitaju odakle ti razorni elementi. Freud je dao odgovor u psihološkom pogledu. On u dubinama nesvjesnoga otkriva nagon za samouništenjem (Thanatos), koji je u napetosti s nagonom za samoodržavanjem i erosom. Stoga je ljudska kultura vrlo labilna i uvijek u opasnosti da bude ugrožena.^{3 a}

To će polazište dalje razviti i radikalizirati neki zastupnici etologije (Verhaltensforschung), koji će u prirodnoj i neobuzdanoj „agresivnosti“ čovjeka vidjeti porijeklo naših društvenih napetosti, ratova, razaranja itd. Djelo Konrada Lorenza o agresivnosti bilo je prije deset-petnaest godina pravi „bestseller“,⁴ a pridružili su se i neki drugi, dijelom njegovi prijatelji i učenici.⁵ No, nastala su i oštra reagiranja na ovakva „zoološka“ sužavanja i društvene dinamike. Protestirat će antropolozi, kao Ashley Montagu,⁶ i to na temelju empirijskog materijala, a također i psiholozi i filozofi. U tom pogledu vrlo je korisno djelo Ericha Fromma *Anatomija*

3a S. FREUD, *Nelagodnost u kulturi*, u *Odabrana dela Sigmunda Frojda*, sv. V, Beograd 1973, str. 261-357.

4 K. LORENZ, *Zur Naturgeschichte der Aggression. Das sogenannte Böse*, Wien 1963; Prijevod: *O agresivnosti*, Beograd 1970.

5 Npr. W. WICKLER, *Sind wir Sünder?* München 1969.

6 A. MONTAGU, *The Nature of Human Aggression*, New York 1976.

ljudske destruktivnosti.⁷ On razlikuje „benignu” agresivnost, koja je prirodna i korisna u društvenom životu, od „maligne” ili „destruktivne”, koja je plod nezdrave društvene okoline i krivih osobnih odluka, dakle povijesni proizvod. Ovi autori pokazuju kako je bilo društava s vrlo malo destruktivnih elemenata, a u nekim vrlo primitivnim kulturama kao da je još uvijek prisutan trag takvog miroljubivog zajedničkog života. Radi se, u konačnici, o pitanju da li je humanost društvenog života tijekom stoljeća napredovala ili – možda – nazadovala. To se pitanje pokreće sve tamo od prosvjetiteljstva (Rousseau i „plemeniti divljak”). Darvinizam je za-
dao. po nekim mišljenjima, smrtni udarac takvim romantičkim pitanjima, ali vidi se da i danas ima antropologa, sociologa i psihologa koji ne prihvaćaju nepoštednu „borbu za opstanak” kao temeljni zakon društvenog života.

Negda je bilo interesantno čuti izvještaje misionara, koji su znali opisivati primitivna društva koja nisu poznavala silu i nasilje kao glavni čimbenik, a i na drugim područjima moralnog života kao da su bila iznad modernih razvijenih civilizacija. Postavljali su čak pitanje nisu li možda ti ljudi još nenačeti istočnim grijehom. Koliko je to iluzija, a koliko stvarnost? U svom prvom pismu iz Novog svijeta Kristof Kolumbo ovako je opisao neke indijance koje je tamo našao: „Kad shvate da su sigurni i napusti ih svaki strah, tada su jednostavna ponašanja i pouzdani i vrlo darežljivi u svemu što imaju, ne odbijajući nikome ako ih zamoli nešto što posjeduju i čak pozivajući nas da sami zatražimo nešto. Oni pokazuju veću ljubav za druge negoli za sebe”.⁸ Ti isti Indijanci postat će ubrzo nakon susreta s bijelcima vrlo agresivni i ratoborni. Koliko su napredovali u kulturi i civilizaciji, a koliko – možda – nazadovali?

Bilo kako bilo s obzirom na primitivne kulture, mi vidimo mnogo nasilja u povijesno vrijeme. Sila jačega i ratovi uvelike će se upotrebljavati u rješavanju spornih pitanja i konfliktnih situacija. Ako je vjerovati nekim povjesničarima rata, izgledalo bi da u povijesno vrijeme raste pritjecanje ratu kao načinu rješavanja sukoba.⁹ Moderni terorizam¹⁰ i vrlo rašireni kult nasilne revolucije na istoj su liniji. Ne samo praktično, kako na žalost svi znamo, nego i teoretski je to Hitler u naše vrijeme razvio do krajnjih razmjera.¹¹

Unatoč tolikim tužnim činjenicama, čovjekov se bolji dio probija prema humanom načinu života. U tom dubinskom naporu golemu će ulogu imati, uz vjeru, običaji i tradicije, a kasnije pravo i zakonodavstvo. Zbog posebne važnosti zakoni

7 E. FROMM, *Anatomija ljudske destruktivnosti*, 2 sveska, Zagreb 1975. Usp. prikaz M. Val-ković, *Anatomija ljudske destruktivnosti* u CuS 1/1977, str. 65-74.

8 Pismo navodi u cjelini: A. MONTAGU, *Frontiers of Anthropology*, New York 1974, str. 2-7.

9 Q. WRIGHT, *A Study of War*, 2. izd., Chicago 1965.

10 W. LAQUEUR, *Terrorism*, London 1977.

11 Hitler je to uklopio u svoje darvinističko shvaćanje „željeznog zakona prirode”: „Priroda nije nemoralna: 'Tko je kriv ako mačka pojede miša?' pita on prezirno. Takozvani humanizam je samo 'oruđe slabića i tako u stvari najokrutniji razarač njegova života'. Borba, osvaja-
nje i razaranja su nepromjenljivi. 'Jedan pije krv drugoga. Umirući, jedan daje drugomu krv. Ne smijemo brbljati o humanizmu'” (J. Fest, *Hitler*, New York 1975. Vintage Books, str. 209). Na žalost, te su se riječi stravično obistinile.

su točno formulirani, svečano i javno objavljeni (Hamurabijev zakonik, Dekalog, Zakoni dvanaest ploča itd.). Stare će civilizacije osjetiti pojavu zakonodavstva kao dar s neba te će prve zakonodavce dovoditi u vezu s bogovima.

Bez straha da ćemo pogriješiti možemo reći da se uspon istinske civilizacije može mjeriti po tome koliko je ona uspjela pronaći načine da se raznovrsni društveni sukobi rješavaju ne silom i nasiljem nego na human način. To je više formalan kriterij, ali bitan. On će se najprije primjenjivati u manjim zajednicama, a onda u sve širim, plemenskim i narodnim, da se danas sa svom ozbiljnošću nametne na međunarodnoj razini. Raznovrsni oblici prevladavanja svojeglavog i iracionalnog u društvenom životu (izjave, ugovori i dogovori, konvencije, paktovi, arbitraže, sudovi itd) govore o važnosti i hitnosti takvih mjera. Ne uspijeva se dovoljno, i to je ono što danas vrlo zabrinjava. O tome bjelodano govore terorizam, međunarodne napetosti, vojno-politički udari i osobito sve veće i skuplje naoružanje. Posljednjih godina trošilo se na svijetu oko 400 milijardi dolara na naoružanje, a svi su izgledi da će se slijedećih godina to još povećati. Govoriti o ljudski integrativnim procesima u ovakvim prilikama doista je „sperare contra spem”.

Situacija se komplicira time što se ne može ići za tim da se pošto-poto sačuva status quo koji je s raznih gledišta nepravedan. Stoga je potrebna promjena – npr. da se stvori „nova ekonomska politika” na međunarodnom planu – ali pitanje je kako da se to izvede. Neće ići na žalost bez stanovitih sukoba i konfrontacija, ali je od goleme važnosti hoće li to voditi većoj integraciji i rastu humanosti ili rušenju onoga što se dosad jedva jedvice postiglo.

KRŠĆANSTVO U DINAMICI JEDINSTVA I SUKOBA

Crkva se smatra sabirateljicom ljudskog roda, sakramentom njegova jedinstva (LG 1; 9). To povezivanje i sabiranje označava onu puninu jedinstva i integracije u ešatonu. No, ona živi i djeluje u povijesti i ne može izbjeći stanovite „sukobe”. dijelom zbog svoje nesavršenosti i grešnosti a dijelom jer su oni – makar to zvučilo paradoksalno – dio njezina spasenjskog poslanja. U tom smislu možemo reći da je ona *Ecclesia militans*, ali ne u pejorativnom značenju borbenog trijumfalizma koji je danas prevladan, nego kao izraz povijesne i ehatološke napetosti.

Treba se ugledati u Isusa Krista i početi s njime. On je maksimalno integrativan u svom životu i svom poslanju. Isus naviješta „Kraljevstvo Božje” za sve ljude. On je bitno „za” a ne „protiv”, za nekoga ili nešto a ne protiv nekoga ili nečega: „...jer Sin Božji, Isus Krist...nije bio 'Da' i 'Ne!' nego u njemu bijaše 'Da!'. Doista, sva obećanja Božja u njemu su 'Da!' ” (2 Kor 1,19-20).

No, s druge strane on nije mogao izbjeći sukobe, što više, on ih je čak i izazivao. Njegov se život i djelovanje neće sastojati od idila sentimentalnog pacifizma, nego će često poprimiti vrlo oštre i osporavane oblike, što će konačno naći svoj izraz u smrti na križu. U opisu Isusova prikazanja u hramu u Lukinu evanđelju Šimun navješćuje Mariji: „Ovaj je, evo, postavljen na propast i uzdignuće mnogima u Izraelu i za znak osporavan – a i tebi će samoj mač probosti dušu – da se razotkriju namisli mnogih srdaca!” (Lk 2,34-35). Isus je navjestitelj i donositelj mira, i

cijeli nam Novi zavjet na nebrojeno mjesta svjedoči o miru i pomirenju kao središnjoj temi Isusove poruke. Ali to je mir Božji, koji će zahtijevati da se prodrmaju uspravale i otupjele savjesti, da se razobličie laži i nepravde koje se znaju kriti i pod plaštem istine i pobožnosti. U svijetu će uvijek biti „sablazni”, i ne samo negativnih nego i pozitivnih. Sablazan rassetog Krista uvijek će ostati „Židovima sablazan, poganima ludost” (1 Kor 1,23). Isus će čak biti krajnje otvoren i jasan s obzirom na kidanje i lomove koje može izazvati odluka da se pođe za njim: „Ne mislite da sam došao mir donijeti na zemlju. Ne, nisam došao donijeti mir nego mač. Ta došao sam rastaviti čovjeka od oca njegova i kćer od majke njezine, i snahu od svekrve njezine; i neprijatelji će čovjeku biti ukućani njegovi” (Mt 10,34-35). To je u Novom zavjetu toliko naglašeno, i riječima i primjerima, da neki dolaze dotle da u Isusu vide prvenstveno kritičara i osporavatelja. No, kako rekosmo, Isus je najprije „za” a ne „protiv”, iako i ovo zadnje ima svoju važnost i svoje značenje, samo je pitanje na kojoj razini. Isus želi sklad i harmoniju kroz čovjekovo „srce”; snagom unutrašnjeg „obraćenja”. Vrlo je važno što Isus ne upotrebljava prisilna sredstva niti se utječe bilo kojem obliku nasilja. Može izgledati izuzetak slučaj „čišćenja hrama” (Mt 10,17; Mk 11,15–19; Lk 19,45-46; Iv 2,13-17), ali to je zapravo proročka i simbolička gesta primjerena ozbiljnosti situacije i zahtjevima eshatološkog vremena. Svoju misao s obzirom na upotrebu sile Isus će jasno iznijeti na Maslinskoj gori kad Petar poteže mač da bi ga obranio. Isus mu nareduje: „Vrati mač na njegovo mjesto, jer svi koji se mača laćaju, od mača i ginu” (Mt 26,52; usp. Mk 14,47; Lk 22,49-51; Iv 18,10-11). Jedan tumač ovog mjesta kaže: „Odbijanje da se upotrijebi oružje je općenito, ono nije samo opaska prilagođena ovoj situaciji; ono osuđuje upotrebu oružja više kao beskorisnu negoli kao nemoralnu”.¹² Značajno je da Isus ni prenta Judi ne upotrebljava izvanjske prisilne mjere, iako zna kakav je i što namjerava. Isusu je stalo da se čovjek sam pokrene i obrati iznutra, u svom „srcu”,

Crkva ide za Isusom i nastavlja njegovo djelo. I njezino je poslanje, nastavljajući Isusovo, „da raspršene sinove Božje skupi u jedno” (Iv 11,52). Ona naviješta spasenje svim ljudima i nastoji ih ujediniti u Isusu Kristu, i tako je „svima zajedno i pojedincima vidljivi sakrament ovoga spasonosnog jedinstva” (LG 9) i „opći sakrament spasenja” (LG 48).

Crkva to najprije izražava apelirajući na sve ljude da u slobodi prihvate vjeru u Isusa Krista. I u najžalosnijim razdobljima svoje povijesti Crkva je načelno ostala vjerna svom evandeoskom idealu da su zajedništvo i izgradnja (Pavlova „oikodomé”) vredniji od odvajanja i rušenja, da je snaga kršćana u slobodi djece Božje i sili Duha Svetoga a ne u mogućnosti izvanjske prisile. No, Crkva se ne poistovjećuje s Isusom Kristom. U njoj se očituje otajstvo trojedinog Boga (LG 1), ali ona se ovdje na zemlji sastoji od slabih i grešnih ljudi, pa stoga često mora izdavati konkretna upozorenja i naredbe, čak i postaviti granice koje se ne smiju prijeći. Shvatljivo je da će stoga biti ne samo zla i grijeha, nego i različitih mišljenja i pristupa glede vjerskih i crkvenih pitanja. Odatle mogućnost razilaženja i sukoba,

¹² *The Jerome Biblical Commentary* II, Englewood Cliffs N.J. 1968, str. 110 (J. L. McKenzie).

o čemu nam svjedoči povijest Crkve od prvih početaka (slučaj „sukoba“ između Petra i Pavla, Gal 2,11–14) pa sve do naših dana. Crkva je uvijek imala važne okvire i koordinate u kojima prevladava svoju razjedinjenost i rješava sukobe: prije svega i danasve ljubav, a zatim evandeoske kreposti (strpljivost, istinoljubivost, bratsku opomenu itd), a osobito naviještanje „obraćenja“ i slavljenje sakramenta pomirenja. Zajedničko slavljenje euharistije bit će posebno jak i vidljiv znak – i vjerski i sociološki – unutrašnje težnje prema jedinstvu, unatoč raznovrsnim razlikama i većim ili manjim sukobima. S vremenom će nastati crkvena tradicija, razvit će se apostolski i otački kanoni te crkveno pravo, što će biti važan korak naprijed u humanom i kršćanskom rješavanju napetosti u Crkvi. Dakako da će se uz to cijeniti i druge mjere: molbe, opomene, savjetovanja, posredovanja i arbitraže, protesti i ukori. Budući da sve to često nije pomagalo, Crkva je morala posegnuti i za kaznama koje su po svojoj biti duhovne naravi, a svoj vrhunac i svoj tipičan izraz imaju u izopćenju. Već je Pavao takvu kaznenu mjeru upotrijebio protiv rodoskvrnog člana kršćanske zajednice u Korintu (1 Kor 5,1), a također i Himenej i Aleksandar bili su udareni istom kaznom (1 Tim 1,20). Mjera je medicinalna: „da bi se spasio duh u Dan Gospodina Isusa“ (1 Kor 5,5). Doduše, tu se govori i o fizičkom trpljenju kao popratnoj i dodatnoj kazni („neka se takav preda Sotoni na propast tijela“), ali ona je duhovnog porijekla te se razlikuje kako od starozavjetnog „herema“, tako i od izvanjskih prisilnih mjera kakve su znali poduzimati kasnije.

Što je Crkva više rasla i širila se, to su više nastajali raznovrsni problemi koje je trebalo rješavati. I bez obzira na grešnost i nedostatke ljudi, već sama složenost crkvenog života sve više je izazivala napetosti i sukobe. Nemoguće je ovdje dati uvjerljiv i zaokružen prikaz crkvene povijesti polazeći upravo od pitanja koliko je Crkva u svojoj povijesti pomagala ujedinjavanju i integriranju čovječanstva, a koliko je i sama izazivala sukobe, ne samo one imanentne njezinu poslanju, nego i one neopravdane i štetne. To bi zahtijevalo dug studij i ne bi bilo bez subjektivnih vrednovanja. Vrlo je riskantno davati takve sudove, pogotovo zato što apriorni stavovi mogu pomutiti pravu sliku. Uza svu težinu negativnih elemenata, ipak udara u oči – u povijesnoj i sociološkoj perspektivi – ono jedinstvo što je nastalo u Evropi i na području Sredozemlja velikim dijelom baš zalaganjem Crkve. Postupno nestaje ono „kršćansko društvo“ srednjega vijeka, koje ima svoje teške nedostatke, ali koje u mnogo vidova pokazuje primjere integracije i jedinstva. Povijesna je činjenica da je golema uloga Crkve bila u povezivanju raznih naroda, u uključivanju i onih primitivnih i divljih u zajedništvo kulture koja će se nazivati kršćanskom, evropskom ili, suženo, zapadnom. Evandeosko učenje o bratstvu i ljubavi, o praštanju i milosrđu, o vrijednosti jednostavnog i priprostog života stvorit će duhovne temelje zajedništva kakvo nije moglo nastati u grčko-rimskoj kulturi. To će se osobito osjetiti u ustanovi vjerskih redova kao tipu i simbolu nove društvenosti. Red sv. Benedikta, kao i monaštvo i redovništvo općenito, bit će u temeljima jedne nove civilizacije, osobnije i demokracije¹³, što je velik korak naprijed u humanizaciji društveno-političkih struktura i što je važno za cijeli svijet. Šteta je da upravna i hijerarhijska razina Crkve uvijek

nije bila na liniji ovih novih impulsa nastalih snagom evanđelja. I danas su u svijetu jaki tokovi integracije u kojima sve više sudjeluje i Crkva¹⁴.

Moglo bi se nabrojiti mnogo toga što nam govori o prinosima Crkve i kršćanstva za integraciju ljudskog društva, no ne može se prijeći ni preko povijesnih činjenica o nasilnom pokrštavanju pojedinaca i naroda, o primjeni metoda u Crkvi koje se baš i nisu razlikovale od onih svjetovnih, a da i ne govorimo o postojanju inkvizicije i spaljivanju krivovjeraca (i ne samo njih), kao i o tome da se tolerirala i primjenjivala tortura itd. Još u Galilejevu procesu službeno se podsjećalo na mogućnost torture („territio verbalis”), iako je to bila samo pravna formula, jer Galilei nikada nije bio ni u zatvoru ni mučen. Što više, s njim su postupali humano (jedno je vrijeme imao pet soba na raspolaganju u zgradi Sv. oficija). Ipak, pravni postupak predviđao je i mogućnost torture. Žalosni su to primjeri koji ne govore baš o kršćanskom postupku u rješavanju sukoba.

A i sami odnosi unutar Crkve često su vrlo mučni. To je u prvom redu vidljivo s obzirom na unutrašnje podjele, na hereze, sekte i raskole. Stare podjele Crkava uglavnom traju još i danas, i tek današnji ekumenski pokret ozbiljnije pokušava da se dođe do približavanja, nakon što su toliki pokušaji propali. I danas traju velike podvojenosti i s istočnim Crkvama i s onima koje su nastale reformacijom i nakon nje. S obzirom na istočne Crkve, zna se da je raskol nastao ne toliko iz vjerskih razloga koliko iz različitih gledanja na neka disciplinska i crkveno-politička pitanja, pa i čisto politička, makar bila vjerski obojena. Golema je šteta i prava tragedija što je došlo do tako duboke podjele i otuđenosti, iako pravih vjerskih razloga za to nije bilo, barem gledano iz današnje perspektive. Što se tiče teškog loma s protestantizmom u 16. stoljeću, on je imao mnogo dublje vjerske korijene. Luther i protestanti su pošli predaleko u nekim središnjim istinama kršćanske vjere, ali da li je katoličko reagiranje na taj izazov bilo ispravno? Teško je, i može izgledati preuzetno, dati kritičan sud o stavu katoličke Crkve prema protestantima, to više što je taj stav zapečatio veliki i važni crkveni sabor u Trentu. Ipak, današnji je ekumenizam krenuo drugim putem. Ne govori se bez razloga da Drugi vatikanski sabor označava „kraj protureformacije”. Nije više toliko aktualna ona teologija o prijepornim pitanjima (*Disputationes de controversiis, Kontroverstheologie*), kakva je cvala nakon Tridentinuma, a koja je išla za tim da se obrani vlastita pozicija i pokažu slabe točke druge strane, nerijetko ih zaostravajući preko mjere. Današnji ekumenizam prvenstveno ide za onim što spaja i sjedinjuje, naglašavajući ono što je zajedničko. Luther i protestantizam su, po priznanju mnogih današnjih katoličkih stručnjaka pa i same službene katoličke Crkve, ne samo zastranili u nekim pitanjima, nego su htjeli naglasiti i neke autentično kršćanske i evanđeoske vrednote. No, u žestini sukoba gledalo se, obostrano, više na pogreške i zablude negoli na mogućnost pozitivne integra-

13 R. NISBET, *The Social Philosophers*, Paladin Books 1976, str. 330–342. Autor smatra sv. Benedikta i sv. Franju začetnicima „ekološkog” tipa društvene zajednice (ostali tipovi su vojnički, politički, vjerski, revolucionarni i pluralistički).

14 *The Gospel of Peace and Justice*. Catholic Social Teaching since Pope John. Presented by J. Gremillon, New York 1976, str. 68-79.

cije, pa je nastala duboka podvojenost na temelju „divovskog nesporazuma”, kako to reče Josef Lortz, jedan od najboljih katoličkih povjesničara reformacije i pisac kapitalnog djela *Reformacija u Njemačkoj*¹⁵. Tridentiski sabor je imao pravo, ali je naglašavao jednu stranu; protestanti su u važnim točkama imali krivo, ali su ipak naslutili i neke evandeoske vrednote koje se danas jače naglašavaju i u samoj katoličkoj Crkvi. I umjesto da se pošlo prema pozitivnom ugrađivanju i obogaćivanju, prevagnula je metoda sukoba i konfrontacije. Posljedica je bila da su neke autentično kršćanske vrednote bile često prešućivane, već prema tomu da li su ih isticali katolici ili protestanti. Drugi vatikanski sabor označava kraj ovakva mentaliteta i otvara nov pristup pozitivnih susreta i dijaloga.

Tragično je da je sličan stav često uzet i u odnosima prema tzv. modernoj misli i modernom svijetu, unatoč tolikim prilozima koje su dali pojedini crkveni ljudi poput našeg Boškovića. Galilejev slučaj bio je tako znakovit da je u očima mnogih postao simptomatičan za stav službene katoličke Crkve prema modernoj znanosti. Ivan Pavao II. smatrao je potrebnim, makar i ovako kasno, rehabilitirati Galileja. A moglo bi se to potvrditi i prema novijim granama i učenjima znanosti, npr. prema evoluciji. Neke tekovine modernog svijeta naišle su najprije na odbijanje, da bi ih se kasnije prihvatilo, ponekad i u zadnji čas.

Krajem prošlog stoljeća i početkom ovog nastala je tzv. modernistička kriza u katoličkoj Crkvi. Bilo je tu opasnih pojava, ali i pravih pitanja na koja danas dijelom odgovaramo pozitivno, a dijelom su otvorena daljnjim istraživanjima. No, umjesto da se izvrši priključak na ono pozitivno, prišlo se globalnoj osudi i drastičnim administrativnim mjerama. Na primjer, u općoj antimodernističkoj atmosferi (dekret *Lamentabili* i enciklika *Pascendi* 1907. god.) Papinska biblijska komisija izdala je u godinama 1905–1915. više biblijskih dekreta koji su zakočili razvoj biblijske znanosti. No problemi su ostali, pa su ih nakon nekoliko desetljeća noviji dokumenti, kao enciklika Pija XII. *Divino Afflante Spiritu* (1943) i Drugi vatikanski sabor, implicitno opozvali. A i mnogi teolozi pretrpjeli su u to vrijeme više nego što je bilo potrebno i pravedno. Te teške situacije sjećat će i papa Roncalli, tada biskupski tajnik i sjemenišni profesor u Bergamu.

No sve to nekima nije bilo dosta. Mimo onoga što je enciklika *Pascendi* zahtijevala od biskupa (*consilia vigilantiae*, nadzor naučavanja i teološkog tiska), neki su privatno tragali za „modernistima” i tajno ih prijavljivali. U tome je mutnu ulogu odigralo tajno udruženje *Sodalitium Pianum* (poznato također pod imenom *La Sapinière*), kojemu je bio na čelu mons. Benigni u Rimu. Ono je mimo biskupa i službenih crkvenih kanala – osumnjičeni su bili neki biskupi, čak i kardinali – skupljalo informacije o sumnjivim osobama i potajno ih prijavljivalo. Prvi svjetski

15 Lortz je u povodu izlaska francuskog izdanja svog djela rekao u predavanju održanom 1971. u Parizu: „Problem je da (tridentiski) Koncil nije se znao udaljiti od linije i metoda kontroverzista koji, podcjenjujući Lutera i reformaciju, nisu uspjeli u svojoj pravoj zadaći. Tridentiski Oci, uzeti u cjelini, nisu više slušali Lutera; oni nisu prepoznali njegovu autentično kršćansku inspiraciju. Birajući posve drukčiji put, Drugi vatikanski sabor je popravio tridentiske predrasude, dostižući neizravno one koji su ga odavna pripremali” (J. Lortz, *Une occasion manquée: Luther et les théologiens de son temps*, u *Doc. Cath.* 17. siječnja 1971, str. 76).

rat praktično je učinio kraj toj mreži tajnih informanata, a nakon rata je na traženje nekih biskupa dokrajčeno i formalno postojanje te skupine¹⁶.

Primjer pokazuje kako ljudi i unutar Crkve u kriznim situacijama znaju katkad posegnuti za sredstvima koja se baš ne razlikuju od onih političkih (ako ne i policijskih). Žele postupiti prema onoj narodnoj: „Na ljutu ranu ljuta trava”.

Poznati američki sociolog Peter Berger (protestant) smatra da, sa sociološkog gledišta, katolička Crkva nije baš postupila loše u modernističkoj krizi, što više, slične mjere neki zagovaraju i u današnjim pokoncilskim previranjima.

Berger kaže: „Sasvim bez obzira na vlastite intelektualne i moralne simpatije, ne može se poreći dobra mjera sociološkog osjećaja onim vlastima koje su prije pola stoljeća ugušile modernistički pokret u katoličkoj Crkvi ili, što se toga tiče, današnjim konzervativcima u Crkvi koji se boje da će *aggiornamento* otvoriti Pandorinu kutiju crkvenih i teoloških nevolja. Povijest nekoliko stoljeća protestantskog prilagođavanja teško da je za njih neko ohrabrenje”¹⁷.

Ne može se poreći da u posljednje vrijeme nema znakova u tom smjeru, no veliko je pitanje da li se može postavljati paralela između situacije danas u katoličkoj Crkvi i one u protestantizmu prošlih stoljeća, a osobito da li se može donijeti sud apstrahirajući od „intelektualnih i moralnih simpatija”. Crkva, načelno vjerna Evandelju, mora voditi računa o tim „simpatijama”.

16 E. POULAT, *Intégrisme et catholicisme intégral. Un réseau secret international antimoder-niste: La Sapinière* (1909-1921), Casterman, Tournai 1969. Autor najvećim dijelom donosi same dokumente koje savjesno tumači i objašnjava. Ova organizirana integristička mreža djelovala je najviše u godinama neposredno prije prvog svjetskog rata. Osnovao ju je i organizirao – a kasnije morao i raspustiti-mons. Umberto Benigni (1862-1934), svećenik porijeklom iz Perugie, profesor, socijalno-politički publicist i potprefekt Kongregacije za izvanredne crkvene poslove u Rimu. Iako su postojale sumnje i nagađanja, ipak su jasni dokazi o postojanju i djelovanju te organizacije na svojevrsan način dobiveni 1915. godine. Neki njemački katolički javni radnici osjetili su da ih netko organizirano prati i progoni, i to iz jednog belgijskog centra. Pružila im se prilika kad je Njemačka okupirala Belgiju. Na prijavu i molbu glavnog urednika jednoga katoličkog lista u Düsseldorfu, izvršena je premetačina u stanu advokata A. Jonckxa u Gentu. Tamo su pronađeni dokumenti koji pokazuju da je on bio desna ruka mons. Benignija. Historijat tih dokumenata i pisama je vrlo zamršen, a pomalo i napet kao u nekom detektivskom romanu. Oni su bili u Njemačkoj kod doktora Brauweilera, urednika katoličkog lista iz Düsseldorfa, sve do 1937. godine, a onda su predani u arhiv nekog grofa u Šleziji, da bi im se u ratnim i poratnim godinama zameo trag (danas je to Poljska). Međutim postoje prijepisi i fotografije koji se čuvaju u Holandiji. Te i neke druge materijale donosi Poulat u svojoj knjizi. Iz dokumenata je jasno da je organizacija bila konspirativna: koristila je lažna imena (sam Benigni imao ih je preko deset) i imala je čak i svoj konvencionalni rječnik. Postojanje i djelovanje ove organizacije bili su stanovita zapreka za kanonizaciju Pija X. Franjevac Antonelli je u svojoj „Disquisitio” u toku procesa iznio kako je Pijo X. znao za ovu organizaciju i pomagao je, jer u njezinom statutu nije vidio ništa loše, te mu se ne mogu ubrojiti „neumjerenosti i eventualne nerazboritosti” mons. Benignija (Poulat, str. 49). Ratne godine i osobito dolazak novoga pape, Benedikta XV, praktično su prekinuli rad ove organizacije. Nakon tužbi nekih biskupa, Benigni je morao 1921. podnijeti točan izvještaj o naravi i djelovanju ove organizacije te navesti imena njezinih članova (kojih je bilo najviše pedesetak, veli Poulat). Tada ju je po naredenju Kongregacije koncila morao raspustiti. Navodeći imena aktivnih članova, Benigni piše s obzirom na bivšu austro-ugarsku monarhiju (Poulatov francuski tekst): „Ex Empire Austro-Hongrois: Rév. Antoine Mauss, de Vienne (décédé); Rév. Manjarić et Strigic, et Suck (je ne sais s'ils vivent, n'ayant plus de nouvelles depuis la déclaration de la guerre)” (str. 583). Bilo bi interesantno znati koliko i kako su ova imena, posebice dva posljednja, utjecala na crkvene prilike kod nas.

17 P. L. BERGER, *Facing up to Modernity*, Penguin Books, 1977, str. 220.

Na stanovite strahove koji su se pojavili u novije vrijeme, osobito za ovog kratkog pontifikata Ivana Pavla II, bečki nadbiskup i kardinal F. König rekao je u intervjuu što ga je dao austrijskoj katoličkoj agenciji *Kathpress*:

„I povijest se Crkve razvija u valovitim pokretima. Nakon istjecanja sada slijedi povlačenje – to je naravan proces. Nakon prelijevanja slijedi epoha zgušćivanja, nakon širenja dolazi sabiranje. Ja shvaćam brige mnogih katolika, ali vjerujem da ih mogu umiriti. Ne dolazi nikakav novi integralizam, nikakav novi antimodernizam, nikakvo „njuškanje za hereticima” – i ne smije doći. Vrata i prozori Crkve ostaju otvoreni i moraju ostati otvoreni. Baš ovaj papa ne maršira u geto, ali ni u tvrđavu”¹⁸.

U povijesti Crkve uvijek je bilo konfliktnih situacija, često se u praksi postupalo i protiv Evanđelja i protiv ljudskog dostojanstva, ali srećom rijetki su bili slučajevi da bi se netko u „brizi” (ili očaju) usudio na ovakvo načelno rješenje pred kojim se mi danas zgražamo:

„Bude li Crkvi ugrožena opstojnost, ona se i od zakonah ćudoređa razrešuje. Svrha jedinstva daje svetost svim sredstvima: lukavstvu, prevari, nasilju, zlatotrošnji, tamnici i smrti. Jer poredak je zajednosti radi, a osobnosti je ugnuti se općem boljitku”¹⁹.

Taj je sud izrekao i takav je stav zauzeo Dietrich von Niem (Nieheim), crkveni političar i publicist, kanonik, pisar papinske kancelarije u Rimu i designirani biskup danas ukinute biskupije Verden u Njemačkoj u svom djelu *De schismate libri tres* (1411. god.). Doživljavajući tzv. „zapadnu šizmu” i tadašnje rasulo Crkve, njemu je bilo stalo do crkvenog jedinstva. Pod utjecajem nominalističkih i crkveno-političkih ideja Vilima Occama i Marsilija iz Padove zastupao je konciliarizam i nagovarao cara Sigismunda da se stavi na čelo Crkve te kao rimski car silom uspostavi jedinstvo mimo i protiv zavađenih pretendenta na papinsko prijestolje. Ideje, dakle, potječu iz određene sredine i određenog vremena, pa ih se ne smije generalizirati i jednostavno servirati kao stav Crkve. Tko imalo poznaje povijest Crkve, lako će uvidjeti da je to bio očajnički krik člana Crkve koji nije vidio izlaza iz sablažnjive podijeljenosti i crkvenog nereda u to vrijeme. Unatoč tomu mi se danas zgražamo da je netko mogao, makar i radi uspostave crkvenog jedinstva, preporučiti sredstva koja tako izričito odudaraju i od Evanđelja i od crkvene tradicije. To nas upozorava da ima kriza i sukoba u kojima treba dobro paziti kakve metode i sredstva upotrebljavamo da bismo došli do željenog cilja. Nije potrebno posebno spominjati da ovaj povijesni primjer, kao daleki „memento”, može ipak biti od koristi i danas. Nije bez značenja što je A. Koestler uzeo taj tekst kao motto u opisivanju „etičke” pozadine staljinističkih postupaka u zatvorima i na sudskim procesima.

18 Intervju je prenio list „Die Furche” od 5. ožujka 1980.

19 Citat navodi kao motto A. KOESTLER u svojoj jezivoj knjizi *Pomračenje o podne* (Zagreb 1972, str. 81), odakle su ga preuzeli i neki drugi. Pretpostavljam da je citat ispravno naveden.

CRKVA I NEKE SOCIOLOŠKE ODREDNICE DANAS

Današnji svijet ima neke sociološke odrednice koje duboko utječu i na samu Crkvu, budući da je ona u svijetu i dijeli njegovu sudbinu. Među mnogim oznakama koje se znaju iznositi u vezi s današnjim svijetom iznijet ćemo samo tri, ali one su od velikog značenja za ulogu i djelovanje Crkve u današnjem svijetu.

a) Današnji je svijet pluralističan u vjerskim i moralnim shvaćanjima. Nestalo je zaokruženog svijeta i zatvorenih kultura. Danas postoje kulturna, moralna i vjerska prelijevanja u raznim smjerovima i u različitom intenzitetu. Svijet postaje jedinstven u nekim kulturnim vrednotama, osobito ukoliko su one prenosive masovnim medijima i drugim pomagalicama suvremene tehničke civilizacije, ali temeljne vjerske i moralne vrednote ostaju u domeni pojedinaca koji se znaju razlikovati već u istoj obitelji. Čini se da je baš današnja znanstveno-tehnička civilizacija ona koja po sebi radi pluralizmom životnih stavova i opredjeljenja. Tomu se ne mogu oteti ni organizirane vjerske zajednice, makar toliko isticale jedinstvo i „monolitnost”. Od onog prihvaćanja vjere „en bloc” – ili si kršćanin ili nisi – došlo se do pojave tzv. „stupnjevite pripadnosti” Crkvi odnosno do „djelomične identifikacije” sa Crkvom. Stoga danas često govorimo o vjernicima koji su više ili manje „udaljeni”, čak koji se nalaze „na rubu” crkvenog života.²⁰ Postoji jezgra vjernika koja se sto postotno identificira sa svojom Crkvom i u prihvaćanju vjerskih istina i u praktičnom životu. Oni su dinamički centar i motor Crkve i o njima ovisi – ljudski gledano – budućnost Crkve. No postoji i široka lepeza – danas sve šira – onih koji se samo djelomično identificiraju sa svojom Crkvom, ne samo u praktičnom životu nego i u samom vjerovanju. Tu se događa raskorak između formalnog pripadanja Crkvi i praktičnog razilaženja s njom. Na kraju postoje oni koje po vjerovanju i praktičnom životu jedva možemo nazivati kršćanima, iako se u Crkvi vjenčavaju, daju krstiti djecu i imaju crkveni sprovod. Razne statistike tu znaju pružiti dosta svjetla, ali su očite prilične razlike među pojedinim zemljama. Dok Gallupova anketa u SAD 1977. godine nije bila toliko alarmantna što se tiče vjerske pripadnosti, dotle posljednja anketa u Njemačkoj, koju je proveo institut za ispitivanje javnog mišljenja Ifak 1979. god., pokazuje znatno lošiju sliku. Po toj anketi tek svaki treći građanin Savezne Republike Njemačke mogao bi se smatrati kršćaninom – zaključuje sa stanovitom zluradošću časopis *Spiegel*.²¹

Ovakva situacija nameće problem preispitivanja pastoralnih metoda. Zaoštava i izazivanje krize obično ne vode pozitivnim rezultatima. Sukobi obično imaju za posljedicu da su ovakvi „polovični” ili „rubni” kršćani sve više bacani prema rubu, uz opasnost da se posve otude i za Crkvu izgube. Prisilne mjere na pomažu, jer se današnja situacija vrlo razlikuje od one u prijašnja vremena kad je i „brachium saeculare” mogao pružiti željenu pomoć.

b) Sekularističko ozračje. Sigurno ima više uzroka koji su utjecali na stvaranje današnje sekularističke klime (biblijska ideja o stvaranju, racionalizam i tehnici-

20 M. VALKOVIĆ, „Granični” ili „rubni” katolici, u BS 1975, br. 2-3, str. 317-319.

21 *Der Spiegel*, Nr. 52/1979, str. 70-78.

zam zapadne civilizacije itd). Peter Berge ističe kako je pojava sekularizacije usko spojena s pojavom pluralizma u modernom društvu, s „pluralizacijom socijalnih svjetova”.²² I jedno i drugo omogućuje današnja znanstveno-tehnička civilizacija. Obično se pravi razlika između sekularizacije i krajnjeg „sekularizma” koji kao da se nekako već izivio, jer je ponovno govor o „povratku svetoga”.²³ Sigurno je bilo pretjeravanja u opisivanju moderne sekularizacije. Ipak, ne može se zatvoriti oči pred činjenicom da se „nešto dogodilo” u odnosima prema fenomenu religioznosti. Američki katolički sociolog A. Greeley ustaje protiv sekularističkih zaključaka – i to na temelju iskustvenog sociološkog materijala – ali i on priznaje da se dogodila neka promjena u stavu prema vjeri. Tu promjenu on svodi na pet točaka:

1. Velike društvene strukture (politika, vlade, veliki poslovni, vojni i obrazovni centri) ne osjećaju više utjecaj vjere ili Crkve.

2. Mnoge pojave koje su ranije tumačili na vjerskoj pozadini danas dobivaju znanstveno objašnjenje.

3. Simboličko i „mitološko” izražavanje vjere treba prereći i preformulirati, budući da je suvremeni čovjek više razvijen u apstraktnom mišljenju, pa odatle sukobi između znanosti i vjere. Umjesto dopune često nastaje sukob, što je možda najdublja kriza današnjice. Vjera bitno govori simboličko-mitološkim jezikom, a današnji ljudi su pretežno skloni da misle u racionalnim kategorijama.

4. Vjera je više nego ranije postala individualna stvar, njezina je domena pretežno na individualno-osobnom polju.

5. Vjera je sve više plod slobodne i osobne odluke. Moć tradicije i ostalih izvanjskih čimbenika znatno je oslabljena. To znači da u raznim neslaganjima i sukobima mora se prvenstveno voditi računa o slobodnoj odluci čovjekovoj.²⁴

c) Demokratski stavovi. Moderno vrijeme pogoduje širenju demokratskog mentaliteta. Kao popratna pojava nastaje stanovita kriza autoriteta i teškoća da se živi u zajedništvu. Baš raspadanje tradicionalnih oblika zajedništva i teškoće da se pronađu novi označavaju naše vrijeme. Čovjek, naime, ne može živjeti u stanju socijalne rastrganosti – u stanju „anomije” u sociološkom smislu – on mora stvoriti skladnu okolinu u kojoj može rasti i razvijati se. Pred nepoznanicama i opasnostima takve zadaće neki bi bili skloni da se pitanje reda i zajedništva riješi kratkim postupkom: poslušom i povjerenjem u vođe koji će autoritarno uvesti red i riješiti sukobe i probleme. Ta je napast skupo plaćena u ovom našem stoljeću pojavom totalitarnih režima koji su možda u prvi čas riješili neke probleme, ali su u malo dužem razdoblju doveli narod i svijet do ruba propasti. Svijet traži vođe, ali ne takve koji će autoritarno nametati svoju volju, nego koji će imponirati svojim ljudskim i moralnim kvalitetama. Sloboda, inicijativa i odgovornost svijetu treba da dodu do izražaja.

22 P. BERGER, n. dj. str. 212.

23 D. BELL, *The Return of the Sacred? The Argument on the Future of Religion*, u: *The British Journal of Sociology*, 28 (1977) 4, str. 410-449. Usp. S. VRCAN, *Nevidljiva i nedoktrinarna religija – zbilja ili čista teorijska konstrukcija*, u: *Naše teme* 1979, br. 10, str. 1721-1744.

24 A.M. GREELEY, *Unsecular Man. The Persistence of Religion*, New York 1972, predgovor.

Ta opća situacija osjeća se i u Crkvi. Nisu rijetki oni koji smatraju da se sadašnje teškoće u Crkvi dadu načelno riješiti politikom „čvrste ruke”. Oni zaboravljaju da argumenti „ex auctoritate” danas nisu onako djelotvorni kako su bili nekada. Valja voditi računa ne samo o valjanosti (npr. pravnoj) nekog čina nego i o njegovoj uspješnosti. Današnje krize i sukobi rijetko će se riješiti formalnim dekretima. Crkva ima svoju hijerarhijsku strukturu, ali ona ima prostora i za slobodu i inicijativu svakog vjernika. Valja se čuvati da se konkretni oblici hijerarhijske vlasti danas ne shvate tako kao da neke „demokratske” vrednote današnjeg društva (informiranje, javnost i objektivnost upravnih i pravnih postupaka, stanovita suodgovornost i participacija itd) nikako nemaju mjesta u Crkvi. To bi bilo i protiv povijesnog iskustva (papa Lav I. u 5. stoljeću rekao je o izboru biskupa: „Qui praesidet super omnes, ab omnibus eligatur”) i protiv osjećaja i očekivanja današnjih vjernika koji smatraju da im i drugi vatikanski sabor osigurava takvu mogućnost života i djelovanja u Crkvi. Preskočiti te mogućnosti i ta očekivanja može biti fatalno u raznim zapletajima i sukobima crkvenog života.

HUMANI I KRŠĆANSKI SUSRETI I POZITIVNO PREVLAĐAVANJE SUKOBA

. Budući da je pitanje ljudskog i kršćanskog suživljenja od presudne važnosti, potrebno je uložiti krajnje napore da se uoče i istaknu oni momenti koji su nezaobilazni, bilo da ih treba promicati kao pozitivne ili izbjegavati kao negativne. Doduše, gledajući konkretne prilike i neuspjeh mnogih, čak i dobronamjernih pothvata, čovjeka hvata strah da je sve uzaludno i da nema nekoga jasnijeg izlaza. Odatle opasnost pasivnosti i fatalizma s jedne strane, ili nestrpljivosti i iracionalne silovitosti na drugoj strani. Čini se da su raznovrsni iracionalni momenti nekako u porastu u posljednje vrijeme, i u svijetu i u Crkvi.²⁵ Stoga je prijeko potrebno da se pronadu ljudski i kršćanski načini rješavanja raznih kriza i zapletaja. Ako i nema brzih i automatskih rješenja, ipak svaki korak u znaku pravog humanizma i kršćanske mudrosti može biti spasonosan. Naglasit ćemo neke aspekte, bez težnje za iscrpljivošću i cjelovitošću.

1. Prije svega potrebno je ukloniti jednu zabludu: da Crkva može biti bez sukoba, unutrašnjih ili izvanjskih. Crkva slijedi sudbinu Isusa Krista, koji je bio „znak protivljenja” („seméion antilegómenom”) izvan Crkve, a djelomično, na žalost, i u samoj Crkvi. I znanost i povijesno iskustvo uvjeravaju nas da su sukobi sastavni dio našega života, uključno i sastavni dio Crkve u svijetu. Razna protuslovlja i sukobi razriješit će se – tako vjerujemo – tek u eshatonu, kad budu „nova nebesa i nova zemlja, gdje pravednost prebiva” (2 Pet 3,13). Što više, može se sa stanovitom opravdanošću predviđati da će biti sve više materijala i povoda za sukobe, jer je život sve složeniji. Brzi razvoj i nagle promjene stvaraju nove situ-

25 Međunarodno udruženje za studij medicine, psihologije i vjere održalo je svoj 8. kongres u Rimu 25. – 29. srpnja 1978. o temi: „Ponovna pojava iracionalnog u našim suvremenim društvima. Zašto?” Psiholog L. Ancona govorio je o „opasnosti iracionalnosti u vjerskim strukturama” (Il Regno-Documenti 19/1978, str. 472-476).

acije i nove probleme koji se ne daju rješavati po starim receptima, pa odatle uza svu dobru volju nesnalazjenja i razlike u procjenama. Iluzija je da će Crkva ovdje na zemlji biti poput nekog „otoka blaženih”. Ona jest za vjernika i radost i nada i sigurnost, ali za sada je to uvijek pomiješano s raznovrsnim nevoljama i sukobima, dijelom zbog okolnosti kojima samo Bog zna vrijednost i smisao, a dijelom i zbog grešnosti samih kršćana. Pitanje je o kakvim se sukobima radi.

2. Načelno izbjegavanje svakog sukoba nije znak pravog kršćanskog stava. Onaj koji se orijentira prema Isusu neće načelno izmicati sukobima, nego će ih nastojati „razriješiti” i prevladati u Isusovu duhu. Isus je računao s konfliktima, čak ih je i na svoj način izazivao da bi ljudi došli do „krize” i donijeli spasonosnu odluku. On unosi nemir i napetost, čak postaje „sablasan” (1 Kor 1,23; Gal 5,11). U tom svjetlu Crkva i kršćani sadrže nešto paradoksalno: po dubinskoj sklonosti miroljubivi („Blaženi mirotvorci.”), oni su u isto vrijeme potencijalni pobunjenici, budući da im je prvenstveno stalo do volje Božje – tako bi barem trebalo biti. Načelna miroljubivost ne smije postati pokrivalom zla i nepravdi. Ponekad, htjeli ili ne htjeli, uvučeni smo u sukobe i nije nam dopušteno bježati. Tada pasivnost može biti nekršćanska i grešna. Međunarodna organizacija za obranu ljudskih prava Amnesty International ima kao jedno od svojih načela: „Onaj koji vidi kako se krše ljudska prava a šuti, postaje sukrivcem”. To je sasvim kršćanski. To možda čovjeka stavlja u neugodnosti, ali ne možemo se uvijek izvlačiti riječima: „Zar sam ja čuvar svoga brata?” U svemu je potrebna, dakako, i razboritost, ali ona evanđeoska a ne malogradanska.²⁶

3. Jedinstvo i prevladavanje sukoba mogu se očekivati tek na temelju istine. Ali i mi kao da nekad moramo, na žalost, ponoviti Pilatovo pitanje: Što je istina? Koliko ima ne samo nesporazumijevanja i sukoba nego i pravih zala i nepravdi, sve pozivajući se na istinu! Naša je spoznaja ograničena, pa i uz najbolju volju svatko vidi samo dio istine, i to na svoj način. Odatle izviru mnogi sukobi. Opasnost je pojačana ako se ostane pretežno na intelektualnoj i apstraktnoj razini. A apstrakcija je – kažu neki sociolozi – jedna od glavnih oznaka modernog mentaliteta.²⁷ Nema većeg opijuma od apstrakcije, tvrdio je Kierkegaard u svojoj kritici njemačkih idealističkih filozofa. A Dostojevski je vidio i praktične posljedice apstrakcije, kratko analizirajući: „Apstraktan, stoga okrutan”, Evropska povijest dvadesetog stoljeća pokazuje u golemim razmjerima kako tragična može biti moć ideologije i apstrakcije.

Kršćanska istina nije aristotelovska „adaequatio intellectus et rei”. Ona je uvijek životna istina, konkretna i, osobito, spojena s ljubavlju. Kršćanin mora „istinovati u ljubavi” (Ef 4,15). Istina nije samo ona koja se misli, nego i koja se živi, koja se čini.²⁸ Mnogo naših sukoba u Crkvi dolazi od apstraktnog i teoretskog poi-

26 U njemačkoj biskupiji Limburg mjesni je biskup za korizmu 1972. izdao vrlo lijepo pastirsko pismo „O sukobima i njihovom rješavanju”. Čini se da bi bilo potrebno i kod nas službeno poučiti vjernike u ovom teškom pitanju.

27 P. BERGER, n. dj. str. 102–104.

28 B. HÄRING, *Das Gesetz Christi* III⁸, München-Freiburg 1967, str. 526-533 (Wahr-sein, Wahr-denken, Wahr-handeln i Wahr-reden). Slično je govorio papa Ivan XXIII. da moramo

manja istine, koja je nekako istrgnuta iz konkretnosti života, pa stoga preuzima druge boje. Ona se može pretvoriti u „fanatizam istine“ (K. Jaspers) ili čak u „sotonsku istinu“ (D. Bonhoeffer) – u istinu bez ljubavi.

Nema sumnje da je velika opasnost za vjeru da se njezine istine pretvore u apstraktni sustav. Tada vjera postaje ideologija koja hladno i nemilosrdno promiče i brani „objektivne“ istine. Tada vjerski sukobi znaju biti vrlo teški i duboki, a često i vrlo nehumani.

4. Crkva ima velike mogućnosti istinskih susreta među ljudima i radikalnih načina da se prevladaju sukobi. Svojim naviještanjem trajnog obraćenja i slavljenjem sakramenta pokore ili pomirenja ona čovjeku pruža mogućnost susreta sa samim sobom, s braćom ljudima i osobito s Bogom. To će naći svoj najdublji izraz u euharistiji, gdje su načelno prevladani naši sukobi i gdje smo svi jedno u Kristu. Unatoč sukobima i eksplozivnim situacijama ne smijemo zatvoriti oči pred tolikim plodovima mira i ublažavanja sukoba preko sakramenata pomirenja i euharistije. Oni imaju svoje blagotvorne posljedice ne samo u osobnom, nego i u širem društvenom životu. To će uvijek ostati u središtu crkvenog sabirateljskog i pomirateljskog djela.

5. Ima sukoba koji nisu pozitivni i konstruktivni pa ih načelno treba izbjegavati. Polazeći od njihove pojavnosti i načina djelovanja, to su u prvom redu nasilni sukobi. Puštajući po strani pitanje opravdanosti nasilja općenito, o Crkvi možemo reći da ona ne rješava silom svoje specifično vjerske i crkvene probleme. Ona ih rješava unutrašnjom snagom duha. To ne znači da nema pravo ponekad posegnuti za pravnim i administrativnim mjerama braneći svoje ljude, zgrade i ostalu imovinu, ali to su ljudski i imovinski problemi, koji se u svijetu katkad ne daju braniti bez stanovite „sile“. Ali specifično vjerske i pastoralne probleme Crkva načelno rješava uvjeravanjem i snagom Duha. Utjecanje svjetovnoj vlasti („brachium saeculare“) samo je izraz crkvenog djelovanja u okvirima tzv. „kršćanskog društva“, koje je bilo povijesno uvjetovano a danas je posvuda nestalo.

6. Danas je snosljivost (tolerancija) vrlo važna vrлина u društvenom životu, prava potreba u vrijeme široke lepeze pluralističkih shvaćanja i stavova. Neizbježno je da se to očituje i u Crkvi, gdje također postoje razna gibanja i strujanja (a uvijek ih je i bilo). Deklaracija Drugoga vatikanskog sabora o vjerskoj slobodi i pravima savjesti znak je novog vremena i nove duhovne situacije. Valja priznati da je ona bila novost i izazov za mnoge saborske oce, koji su prvenstveno bili „objektivistički“ orijentirani, pa nisu bili pripravljeni za tako diferenciran stav prema onima koji drukčije misle ili vjeruju. Tolerancija nije i ne smije biti indiferentnost, ona je vrлина koja poštuje dostojanstvo ljudske osobe i kao takva ima važno mjesto i u svijetu i u Crkvi. Pluralizam mišljenja i življenja je činjenica i u Crkvi, barem djelomično. Možemo možda žaliti što su neke pojave uzele prevelike razmjere, ali ipak nam je potrebna katolička širina u prihvaćanju drugih. Danas u vrijeme eksplozivnih situacija i pravih „kratkih spojeva“ treba se naučiti da budemo malo

„misлити, pošтовати, govoriti i činiti istinu“ (Radio-poruka 22. XII. 1960, u *Scritti e Discorsi VI*, Siena 1961, str. 144; usp. *Dizionario enciclopedico di teologia morale* (izd. Rossi-Valsecchi), Ed. Paoline 1973, str. 1148).

nju crkvenu (eklezijalnu) etiku. Kako na razini opće Crkve tako i na razini parti- kularnih Crkava stvoriti nove pravne oblike, nove pravilnike ili nove, općenito prihvaćene uzance i procedure. O tim naporima svjedoče rad na obnovi crkvenog zakonika i, posebno, nove odredbe Kongregacije za nauk vjere s obzirom na po- stupak u utvrđivanju pravovjerja.

U svemu bi se moralo voditi računa i o nekim sociološkim čimbenicima, npr. o supsidijarnosti, toliko naglašenoj u katoličkoj društvenoj nauci. Važno je da se su- kobi rješavaju prvenstveno na onom području i u onim granicama gdje su i nastali. Nije zdravo ako se odmah upliće neki „autoritet“, iznad ili izvan zainteresiranih osoba ili skupina. Takvih presizanja i prejudiciranja ima prečesto. Mnogi u Crkvi uopće i ne pomišljaju na objektivno i stvarno rješavanje sukoba, već odmah ape- liraju na višu instancu. Posljedica je da je problem samo prividno riješen, a nerijet- ko još i zaoštren. Ako postoji neki sukob unutar biskupije ili biskupske konferen- cije, valjalo bi najprije tamo tražiti rješenja, a tek kasnije apelirati na višu vlast. Isto tako ako je nešto nejasno ili sumnjivo na teološkoj razini, trebalo bi najprije pokušati da se pitanje razbistri na tom planu, a tek ukoliko to nije moguće, a po- trebno je nešto poduzeti, može se apelirati na višu crkvenu vlast.

Velika je razlika između demokratskih i nedemokratskih sistema da li su kom- petencije i ovlasti pravilno raspoređene i da li se sporovi rješavaju službenim putem i javno a ne preko „bočnih veza“ odozgo. Zabrinjava činjenica da u Crkvi uvijek ima ljudi koji, kad nastane neki problem ili sukob, ne apeliraju na kompetentna mjesta nego se odmah obraćaju višim ili najvišim vlastima, privatno i tajno, a kat- kad i anonimno.

Prihvaćeni postupak i pravila igre ne isključuju ono što se u današnjim prilika- ma smatra dopustivim, a katkad i potrebnim, u rješavanju sukoba: zborove, de- klaracije, proteste, sudske postupke, utjecanje na javno mišljenje i slično. To se ne bi smjelo načelno žigosati kao nemoralno, ukoliko nema zloupotreba.

Čini se da bi i u Crkvi mogla biti korisna neka vrsta „suda časti“ ili „suda za žalbe“. Ovakvi „sudovi“ mogli bi mimo strogo juridičke procedure spriječiti neke sporove ili barem usmjeriti ih prema prihvatljivom rješenju.

8. Načelna spremnost za dijalog. Danas je i u Crkvi i u svijetu velik naglasak na dijalogu kao načinu rješavanja sukoba, do te mjere da to nekima izgleda istrošena fraza pa se znaju cinički osmjehnuti na tu riječ. Videći težinu i zamršenost proble- ma, oni ili apeliraju na administrativne mjere i politiku „čvrste ruke“ ili su posve izgubili nadu da se nešto dade izmijeniti i da bi moglo krenuti na bolje. Ovi pos- snošljiviji, tj. da imamo malo više poštovanja prema ljudima kao osobama, unatoč idejnim razlikama. Dakako da će tolerancija u Crkvi i na izvanjskom području ima- ti nekih granica, ali trebat će vrlo pomno ispitati jesu li iscrpljene sve njezine re- zerve i nije li možda posrijedi nestrpljivost ili kakav apriorni stav.

7. U prevladavanju sukoba nisu korisna samo opća načela i usmjerenja, nego još više konkretni postupci i „pravila igre“, makar izgledali neadekvatni. Danas je vrlo važno stvoriti instrumentarij i institucionalizirati postupke u rješavanju suko- ba. Time sami sukobi gube na svojoj eruptivnoj divljini i bivaju društveno kanali- zirani. Učinjeno je, hvala bogu, dosta toga na ovom području, ali čini se da nije dovoljno. Congar je jedini koji je rekao da bi nam bilo jako potrebno izraditi unutraš-

ljednji lako se pasiviziraju i privatiziraju – nije ih briga nizašto osim svoga malog osobnog kruga – ili čak u nekim momentima poprimaju anarhističke crte.

No, u teškim i napetim situacijama dijalog je najbolji put prema rješenju. Papa Pavao VI. je u svojoj velikoj enciklici *Ecclesiam Suam* pokazao kako je koncilaska i pokoncilaska Crkva bitno usmjerena na dijalog u tri velika kruga: dijalog sa cijelim čovječanstvom, dijalog s onima koji vjeruju u Boga te konačno dijalog među kršćanima, s onima koji nisu katolici ali i unutar same katoličke Crkve. Glede ovog „domaćeg” katoličkog dijaloga Papa kaže:

„Konačno, dijalog treba da se razvije između sinova Kuće Božje, to jest u jednoj svetoj, katoličkoj i apostolskoj Crkvi kojoj je Rimaska Crkva *mater et caput*, majka i glava. Koliko li se samo želimo obradovati tim domaćim razgovorom, punim vjere, ljubavi i djela! Koliko bismo samo htjeli da bude živ i prisnan, osjetljiv za svaku istinu, za svaku krepost, za sve vrijednosti naše kršćanske baštine! Da bude iskren i prožet izvornom svetošću! Da bude spreman čuti različite glasove ljudi našega vremena! I najposlije da bude podoban te od katolika napravi ljude zaista dobre, ljude mudre, ljude slobodne, ljude nepristrane, vedre i hrabre!”²⁹

Dijalog je često jedini način da se prebrodi kriza ili barem da je se ljudski podnese, ako se na nju vidi rješenja u dohledno vrijeme. No, teško je voditi dijalog koji ne bi bio ni polemika i indiferentnost. Dijalog zahtijeva zrele, plemenite i staložene ljude koji će se znati uživjeti u svijet sugovornika, koji će znati biti strpljivi, svjesni da se ne može riješiti sve odjednom, da postoji zakon rasta i postupnosti itd. Svima nam je nastojati da naučimo zaista ljudski i kršćanski dijalog, njegove zakone i pravila igre.

9. Kompromis. Tradicionalna moralna i pastoralna teologija znala je za „sukobe” i konflikte situacije pa je i izradila neka načela u tom pogledu. Ne živimo naima u svijetu gdje se zlo i dobro mogu potpuno razlučiti, pa i uz najbolju volju valja realistički računati i s nekim zlom. Tako je teologija već odavna izradila određenu metodologiju postupanja u nekim dvoznačnim i zamršenim situacijama: tako postoji učenje o suradnji u zlu i grijehu (*de cooperatione in malo*), o manjem zlu (*minus malum*), o zamršenom slučaju (*de casu perplexo*; danas možemo češće govoriti o „zamršenoj situaciji”), o uzroku s dva učinka (*causa cum duplici effectu*) i o „epikiji” (*epikeji*). Ovo danas često dolazi pod izrazom „kompromis”, koji je u našoj svijesti možda više negativno obojen, ne samo zato što nam izgleda prilično općenit i neizdiferenciran, nego i zato što nam se čini da mu nema mjesta na području vjere, gdje prevladavaju apsolutnost i radikalizam. Istina je, ako vjernik nema apsolutnih ideala i vrijednosti za koje je spreman sve žrtvovati, onda i nije vjernik u pravom smislu riječi. No, jedno je radikalni stav zadnjega vjerskog opredjeljenja, a drugo su konkretni i vremeniti oblici življenja vjere i njezine pojmovne formulacije, a da i ne govorimo o konkretnim oblicima crkvene prakse i discipline. U određenom smislu, sve naše djelovanje ima i stanovit oblik kompromisa, jer dok jedno poduzimamo, moramo se praktično odreći nečega drugoga, barem *hic et nunc*. Ne kaže se samo o politici da je ona „umijeće kompromisa”.

29 PAPA PAVAO VI, enciklika *Ecclesiam Suam*, br. 116; izd. KS, Dokumenti 54, Zagreb 1979, str. 67–68.

I konkretni postupci i djelovanja Crkve također nose oznaku kompromisa, samo što to mi pod drugim vidnim kutem nazivamo, na primjer, pastoralnom razboritošću. Nisu u suprotnosti radikalizam i kompromis kao takvi, nego radikalizam i loš ili neopravdani kompromis.

„Radikalizam naime, shvaćen kao antiteza (kompromisu), dok smatra da bezuvjetno postizava cilj, po svjedočanstvu iskustva nerijetko postizava protivno od onoga za čim ide: umjesto da iskorišteni zlo, on ga uvećava. Nije novo otkriće dubinske psihologije da previše uzvišeni ideali stvaraju znatne komplikacije i da na kraju krajeva više škode negoli koriste. I u povijesti kršćanske duhovnosti nailazimo trajno na upozorenja da se treba čuvati prestroge askeze, a i Aristotel je bio mišljenja da je krepost 'u sredini' ”.³⁰

Ovo se ne smije shvatiti kao napuštanje opće težnje prema savršenstvu, tako naglašene u Evanđelju i u naše dane ponovno istaknute na Drugom vatikanskom saboru. Pravilno shvaćen kompromis više je znak realizma kojim priznajemo da smo još uvijek samo putnici i da još nije vrijeme žetve kad će se potpuno i konačno razlučiti dobro od zla (usp. Mt 13,24-30). Potrebno je o tome voditi računa i u osobnom i u društvenom životu, posebice u kriznim i tjeskobnim situacijama. To će nam pomoći da bar donekle zračimo širinu i opuštenost duha, što nije baš na odmet u vrijeme radikalnih zaoštavanja.

10. A što je s disciplinskim mjerama i kaznama u Crkvi? Dakako da bi bilo bolje i više u skladu s Evanđeljem kad one ne bi bile potrebne. No, živimo u svijetu u kojem sklad nije potpun. Crkva je ne samo otajstvo, misterij, nego i vidljivo društvo, pa i ona mora imati minimum pravnih mjera da bi mogla djelovati. No čini se da je dosada ipak bilo previše kaznenih mjera u praksi Crkve, o čemu svjedoči i peta knjiga sadašnjeg zakonika crkvenog prava. Ima čak kanonista koji smatraju da bi Crkva trebala posve ukinuti kaznene propise i mjere, ukoliko se one temelje na pretpostavci da crkvena zajednica može prosuditi čovjekov stav pred Bogom. Ipak, ne ostaje se u neredu i anarhiji. Crkva ima pravo da odredi propise i disciplinske mjere kojima čuva i brani svoj identitet.³¹ Može izgledati da ostajemo praktično na istom, ali u stvari radi se o drukčijem kutu gledanja koji je prilično važan.

U svakom slučaju, pozivanje na disciplinsko-kaznenim mjerama znak je neuspjeha, stanovitijasko, ne samo za onoga koji je pogođen takvim mjerama nego i za druge i za širu kršćansku zajednicu. Možda prethodno negdje nije bilo dovoljno ljubavi, susretljivosti i pomoći, možda se na vrijeme nije mislilo na bratsku opomenu itd. U kršćanskoj perspektivi ne možemo svu krivicu svaliti na „juridičkog” krivca. Često su, pred savješću i pred Bogom, krivi i mnogi drugi. Stoga je potrebno kajanje i s jedne i druge strane. Loš je znak ako netko pri tom slavodobitno slavi pobjedu.³²

30 H. WEBER, *Il compromesso etico*, u: *Problemi e prospettive di teologia morale*, a cura di T. Goffi, Brescia 1976, str. 216. Autor navodi G. Simmela prema kojemu je kompromis „jedno od najvećih otkrića čovječanstva” (G. Simmel, *Soziologie*, Leipzig 1908, str. 329).

31 P. HUIZING, u: *Toward Vatican III. The work that needs to be done*, izd. D. Tracy, New York 1978, str. 216.

32 U povodu „slučaja Küng” predstavnik „Kathpress” je u intervjuu s kard. Königom rekao (v. bilješku 18):

11. Konačno, dolazimo do mjesta gdje se kršćaninu ovdje na zemlji rješavaju i najteži i najzamršeniji sukobi – do križa. Isus je doista bio u teškom sukobu s mnogim svojim suvremenicima, i to baš s onima učenijima i „pobožnijima”. Sukob je bio potreban da bi se trgli i izišli iz svoje uobraženosti i duhovne sljepoće, iz svoje pokvarenosti i lažne religioznosti. Isus nije upotrebljavao nasilja, ali ih je izazivao i drmao iznutra. U svemu je pokazivao dobrotu i milosrđe, ali sve to nije koristilo. Sukob je bivao sve žešći. Kako je riješen? Znamo kako.

Tako, na žalost, i u životu Kristovih sljedbenika i u Crkvi općenito sljepoća i strasti znaju katkad toliko zamagliti pogled i zaoštriti razlike u gledištima da se stvore bezizlazne situacije i nerješivi sukobi. Tada je vrijeme za prave i zrele kršćane. Kad svi pokušaji uvjeravanja, svi apeli i sva posredovanja, čak i protesti, ostanu neuspješni, tada je rješenje u križu: ali ne da se druge na nj razapne, nego da ga se ponese na vlastitim ledima.

ZUSAMMENFASSUNG

KIRCHE DER KONTAKTE ODER KIRCHE DER KONFLIKTE?

Es wird im vorliegenden Artikel an die bestehenden Spannungen und Konflikte in der Kirche angeknüpft, um thematisch über die Vielseitigkeit der Konflikte im Leben der Kirche zu sprechen. Nachdem der Autor die wesentliche Konflikthaftigkeit des Menschen und folglich auch der Kirche in soziologischer, historischer und biblischer Perspektive herausgestellt hat, versucht er dieselbe theologisch und pastoral zu bewerten. Er stellt fest, dass die Kirche nach dem Beispiel Jesu immer inmitten der Konflikte gelebt hat und dass sie immer mit ihnen zu rechnen haben wird. Das Wichtige ist nicht den Konflikten aus dem Weg zu gehen sondern sie klar zu unterscheiden und im Sinne Christi zu überwinden. Dabei gibt der Autor einige Hinweise und Spielregeln zu deren möglicher Überwindung. Manchmal aber ist menschlich gesehen keine Einigung zu erreichen und die letzte und einzige Lösung bleibt das Kreuztragen in der Nachfolge Jesu.

„Da, gospodine kardinale, ali opet imamo djelomično ocrnjivanja i ozloglašavanja, sumnjičenja, neku vrstu katoličkog kanibalizma, koji želi ušutkati i isključiti iz Crkve brata po vjeri koji je drukčijeg mišljenja. Dovoljno je pročitati samo pisma čitalaca u katoličkim novinama i časopisima pa da se čovjek zgrozi”.

Na to je kard. König odgovorio:

„Koliko često ispliva agresivnosti, pomanjkanja ljubavi i mržnje, to je strašno također i za mene. Ja to smatram teškim prijestupom protiv bližnjega i teškim opterećenjem zajednice, Crkve u kojoj se nešto takvo dešava. Polarizacija koja gradi takve slike o neprijateljima nema više ništa zajedničko s kršćanstvom”.